

Knygotyra
2021, vol. 76, pp. 303–308

ISSN 0204–2061 eISSN 2345-0053
DOI: <https://doi.org/10.15388/Knygotyra.2021.76.85>

NAUJA ILIUSTRUOTA KNYGOS ISTORIJA

Aušra Navickienė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Knygotyros, mediotyros ir leidybos tyrimų katedra
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
El. paštas ausra.navickiene@kf.vu.lt

THE OXFORD ILLUSTRATED HISTORY OF THE BOOK. EDITOR JAMES RAVEN.
OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2020. 480 P. ISBN 9780198702986. EBOOK ISBN
9780191007507.

Pastarųjų dešimtmečių knygos istorijai skirti leidiniai anglų kalba pasižymi tipologine įvairove: tai ir fundamentalūs daugiatomiai istorijos sintezės veikalai apie Airijos, Australijos, Jungtinės Karalystės, Jungtinių Amerikos Valstijų, Kanados, Naujosios Zelandijos knygos istoriją (Davidas Finkelsteinas ir Alistairas McCleery suskaičiavo daugiau kaip dvidešimt tokių vykdytų ar tebevykdomų projektų, kurių rezultatai pradėti skelbti 1997–2010 m. laikotarpiu¹), ir Vidurio bei Rytų Europos knygai skirtais analitiniais straipsniais praturtinti knygos istorijos enciklopedijos tomai², ir naujausius tyrimo rezultatus apibendrinantys, didelių autorių kolektyvų parengti visuotinės knygos istorijos

- 1 FINKELSTEIN, David; MCCLEERY, Alistair. *An Introduction to Book History*. 2nd edition. New York: Routledge, 2013, p. 26. ISBN 9780415688062.
- 2 *The Oxford Companion to the Book*. Vol. 1–2. Oxford, 2010. Vol. 1. 2010. 653 p. Vol. 2. 2010. 1325 p. Pirmajame tome paskelbti analitiniai straipsniai apie knygos istoriją Čekijos Respublikoje ir Slovakijoje, apie knygos istoriją Lenkijoje, apie knygos istoriją Baltijos šalyse, apie slavų knygą Rusijoje, Ukrainoje ir Baltarusijoje, apie knygos istoriją Balkanuose ir kt.

Received: 2021 05 18

Copyright © 2021 Aušra Navickienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access journal distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

veikalai³, ir knygos istorijos teoriniams bei istoriografiniams klausimams skirti mokslinių straipsnių rinkiniai ir monografijos⁴, ir populiarūs visuotinės knygos istorijos vadovėliai, klasika tapusių knygos istorijos teorinių tekstų antologijos⁵, ir mokslinių žurnalų tomai, ir mokslo komunikacijai tarnaujantys, vaizdumu išsiskiriantys albumų formato leidiniai. Pastarajai kategorijai priskirtina 2011 m. „Thames and Hudson“ leidyklos Jungtinėje Karalystėje išleista profesoriaus iš Naujojo Pietų Velso (New South Wales) universiteto Sidnėjuje Martyno Lyonso visuotinės knygos istorija su 266 iliustracijomis *Books. A Living History* (2013 m. ji buvo pakartotinai išspausdinta minkštais viršeliais⁶); 2014 m. pasirodęs „The British Library“ leidinys *A History of The Book in 100 Books*⁷, parengtas retų knygų kolekcijų eksperto Rodericko Cave'o kartu su vizualinės komunikacijos žinove Sara Ayad (2017 m. sulaukęs antros laidos); 2017 m. išėjęs tų pačių autorių ir tos pačios leidyklos kitas minėtos serijos leidinys – *A History of Childrens Book in 100 Books*⁸ ir iš dalies tokiai leidinių rūšiai atstovaujanti 2020 m. Oksfordo

- 3 *Companion to the History of the Book*. Editors Simon Eliot and Jonathan Rose. Blackwell Publishing, 2007. 599 p. ISBN 9781405127653. Online ISBN 9780470690949. DOI:10.1002/9780470690949; *Companion to the History of the Book*. Editors Simon Eliot and Jonathan Rose. 2nd edition. Vol. 1–2. Wiley-Blackwell Publishing, 2019. 976 p. ISBN 9781119018179. DOI:10.1002/9781119018193. Palyginti su pirmąja laida, antroji yra gerokai atnaujinta ir papildyta: atsirado nauji skyriai apie knygos istorijos tyrimo metodus ir prieigas, plačiau atskleidžiamas rankraštinės knygos pasaulis, pateikiami nauji tekstai apie knygą arabų rašmenimis, slavų knygą, knygą Afrikoje, knygą Kanadoje ir Australijoje, išplėstos ketvirtos skyriaus chronologinės ribos iki šiandienos globalios rinkos gamintojų ir vartotojų; penktas ir šeštas skyriai papildyti straipsniais apie mokslinę leidybą, kartografiją, muzikos leidybą, autoriaus profesiją, knygų kolekcionavimą ir kt.
- 4 *The Cambridge Companion to the History of the Book*. Edited by Leslie Howsam. Cambridge University Press, 2014. 302 p. (Cambridge Companions to Literature). ISBN 9781107625099. Online ISBN 9781139152242. DOI: <https://doi.org/10.1017/CCO9781139152>.; RAVEN, James. *What is the History of the Book?* Polity Press, 2018. 196 p. ISBN 9780745641621(What is history?).
- 5 FINKELSTEIN, David; MCCLEERY, Alistair. *An Introduction to Book History*. 2nd edition. New York: Routledge, 2013. 176 p. ISBN 9780415688062; *The Book History Reader*. Editors David Finkelstein and Alistair McCleery. 2nd edition. Routledge, 2006. 576 p. ISBN 9780415359474.
- 6 LYONS, Martyn. *Books: A Living History*. Thames and Hudson, 2013. 224 p. ISBN 9780500291153.
- 7 CAVE, Roderick; AYAD, Sara. *A History of The Book in 100 Books*. The British Library Publishing Division, 2014. 284 p. ISBN 9780712357562.
- 8 CAVE, Roderick; AYAD, Sara. *A History of Childrens Book in 100 Books*. Firefly Books, 2017. 272 p. ISBN 9781770859579.

universiteto leidyklos skaitmeniniu ir popieriniu formatais išleista *The Oxford Illustrated History of the Book*⁹. Knyga pasirodė kaip populiarios serijos *Oxford Illustrated Histories* dalis ir pasižymi minėtos serijos leidiniams būdingu vizualumu, pasaulyje pripažintų mokslininkų kolektyvo autoryste ir orientacija į plačią skaitytojų auditoriją.

Šio naujausio visuotinės knygos istorijos žinias populiarinančio leidinio redaktorius / sudarytojas ir esė apie Renesansą ir Reformaciją bendraautoris yra knygos tyrėjų pasauliui nusipelnęs istorijos profesorius Jamesas Ravenas. Jo plačius mokslinius interesus rodo pripažinimo sulaukusios monografijos ir sudaryti leidiniai¹⁰, vykdomi projektai bei minėta iš 14 esė sudaryta Oksfordo iliustruota knygos istorija. J. Ravenui pavyko iš Japonijos, Jungtinės Karalystės, Jungtinių Amerikos Valstijų, Prancūzijos, Švedijos universitetų suburti ekspertus, kurie parengė 5 000 metų knygos raidą visame pasaulyje nuo seniausių laikų iki mūsų dienų aprėpiantį veikalą. Leidinys prasideda J. Raveno įvadiniu straipsniu, kuriame tekstinių medijų raiškų kontekste keliamas klausimas apie tai, kas yra *knyga*, ir bandoma formuluoti šiandienos realijas atitinkančią *knygos* kategorijos sampratą. Autorius taip pat apibendrina naujausias knygos istoriografijos tendencijas ir jomis remdamasis nubrėžia besiplečiančių tarpdalykinių *knygos istorijos* tyrimų ribas, akcentuodamas su knygos istorija besitapatinančių tyrėjų globalius siekius įsitraukti į diskusijas apie mokslo ir populiariąją kultūrą, kolonializmą ir idėjų komunikaciją, knygų gamybos finansus ir ekonomiką, skaitymo praktikų tyrimuose išskylančius socialinės ir žinių istorijos klausimus. Teminiai straipsniai dėliojami pagal chronologinį ir geografinį principą, kurio nėra nuosekliai laikomasi: senovės pasaulis¹¹, Bizantija¹², viduramžių ir

9 *The Oxford Illustrated History of the Book*. Editor James Raven. Oxford University Press, 2020. 480 p. ISBN 9780198702986. ebook ISBN 9780191007507.

10 Jis yra autorius ar sudarytojas daugelio veikalų, skirtų leidybos, skaitymo, atminties institucijų istorijai Britanijoje, kolonijose ar Vakarų Europoje (nuo XV a. iki XX a. pradžios), iš kurių paminėtini *Judging New Wealth* (1992); *The Practice and Representation of Reading* (1996); *The English Novel 1770–1829* (2000); *Free Print and Non-Commercial Publishing* (2000); *London Booksellers and American Customers* (2002); *Lost Libraries* (2004); *The Business of Books: Booksellers and the English Book Trade* (2007; apdovanota DeLongų prizų); *Books between Europe and the Americas* (2011); *Publishing Business* (2014); *Bookscape: Geographies of Printing and Publishing in London before 1800* (2014); *What is the History of the Book?* (2018).

11 Autorė Londono universiteto koledžo (University College London, Jungtinė Karalystė) profesorė Eleanor Robson.

12 Autorė graikiškų rankraščių tyrėja iš Upsalos universiteto (Uppsala University, Švedija) Barbara Crostini.

ankstyvųjų naujųjų laikų Rytų Azija¹³, viduramžių Vakarų Europa¹⁴, Renesansas ir Reformacija¹⁵, informacijos valdymas¹⁶, islamo pasaulis¹⁷, Apšvieta ir revoliucija¹⁸, Pietų Azija¹⁹, industrializacija²⁰, moderni Kinija, Japonija ir Korėja²¹, globalizacija²² ir transformuota knyga²³. Palyginti su XX a. europocentristiniu požiūriu pasižyminčiais visuotinės knygos istorijos veikalais, leidinyje daugiau dėmesio skiriama ne tik senovės, bet ir naujųjų laikų Rytų ir Pietų Azijos šalims (Kinijai, Korėjai, Japonijai), knygos kultūrai daug nusipelnusiam islamo pasauliui; į knygos istorijos lauką plačiau įvedama raštingumo, informacijos valdymo, intelektinės nuosavybės teisių, mokslinės komunikacijos, bibliotekų ir skaitymo istorijos problematika. Leidinys atspindi šiandienos anglakalbėje aplinkoje vis plačiau adaptuojamą visuotinės knygos istorijos modelį, kai tyrimo objektas tapatinamas ne tik su knygai prilyginamomis įvairiomis senovės civilizacijų naudotomis informacijos fiksavimo ir perdavimo priemonėmis, su rankraštiniu ir spausdintiniu kodeksu Rytų Azijoje ir Vakarų Europoje, bet ir su skaitmenine knyga; kai plečiama tyrimų geografija bei problematika, peržengiant tradicija tapusių *komunikacijos grandinės* veikėjų ir procesų bei jiems poveikį darančių įtakų tyrimus; kai pristatomi

13 Autorė istorijos profesorė iš Browno universiteto (Brown University, JAV) Cynthia Brokaw.

14 Autorius mediavistas iš Kento universiteto (University of Kent, Jungtinė Karalystė) Davidas Rundle'as.

15 Autoriai Esekso universiteto (University of Essex, Jungtinė Karalystė) profesorius ir Kembridžo universiteto (University of Cambridge, Jungtinė Karalystė) tyrėjas Jamesas Ravenas ir Milano universiteto (University of Milan, Italija) knygos istorikas ir knygos istorijos mokslinio žurnalo *De Gulden Passer* vyriausiasis redaktorius Goranas Prootas.

16 Autorė mokslinės komunikacijos istorikė iš Harvardo universiteto (Harvard University, JAV) Ann Blair.

17 Autoriai profesoriai iš Bostono koledžo ir Virdžinijos sandraugos universiteto Ričmonde (Boston College and Virginia Commonwealth University, JAV) Sheila S. Blair ir Jonathanas M. Bloomas.

18 Autorius istorijos profesorius iš privataus universiteto Niujorke (Yeshiva University in New York, JAV) Jeffrey Freedmanas.

19 Autorius Londono universiteto (University of London, Jungtinė Karalystė) vyriausiasis mokslo darbuotojas Grahamas Shaw.

20 Autorė profesorė iš Paryžiaus Diderot universiteto (Université Paris Diderot Paris VII) Marie-Françoise Cachin.

21 Autoriai docentas iš Ohajo universiteto (The Ohio State University, JAV) Christopheris A. Reedas ir profesorius iš privataus universiteto Mitakoje (International Christian University, Japonija) M. Williamas Steele'as.

22 Autorė profesorė iš Linšopingo universiteto (Linköping University, Švedija) Eva Hemmungs Wirtén.

23 Autorius Jeffrey T. Schnappas iš Harvardo universiteto (Harvard University, JAV).

knygos istorijos darbuose naudojami mokslinio tyrimo instrumentai ir dėl informacinių ir komunikacinių technologijų atsirandančios naujos jų taikymo galimybės.

Bendrasias tekstinių medijų kaitos tendencijas pasaulyje išryškinančiame veikle sunku rasti Baltijos šalių ar Lietuvos knygos istorijos faktų. Jameso Raveno ir Gorano Prooto esė apie Renesansą ir Reformaciją užsimenama apie Lenkijoje išspausdintus pirmuosius inkunabulus. Paminėtina, kad tolesnėms laikotarpiu studijoms rekomenduojamos literatūros sąrašė autoriai nurodo populiarių lenkų tyrėjų Barbaros Bieńkowskos ir Halinos Chamerskos veikalą anglų kalba *Books in Poland: Past and Present*²⁴. Apskritai, džiaugiantis pastebimu siekiu naujausiuose moksliniuose ir informaciniuose leidiniuose anglų kalba kiek daugiau atspindėti Vidurio bei Rytų Europos regionų knygos kultūrą, tenka pripažinti nacionalinėmis kalbomis paskelbtų fundamentalių darbų neprieinamumo anglakalbei bendruomenei problemą ir senas knygų spausdinimo ir jų tyrimų tradicijas turinčių šalių (taip pat ir Lietuvos) mokslininkų tyrimų rezultatų tarptautinimo poreikį.

The Oxford Illustrated History of the Book analitinius tekstus papildė daugiau kaip 150 didelio formato iliustracijų (su išsamiais anotacijomis), kurios kuria knygos istorijos pasakojimą esmingai pagilinantį naratyvą. Rankraštinių, spausdintinių ir skaitmeninių tekstų leidybos, gamybos, platinimo ir vartojimo istorijos svarbiausius įvykius atspindinti chronologija (beveik 300 įrašų) pasižymi išsamumu ir suteikia galimybių palyginti tekstinių komunikacijos priemonių skirtingose pasaulio teritorijose raidą, suvokti jų formas ir medžiagiškumo kaitos dėsningumus: kaip skirtingos visuomenės / tautos skirtingose pasaulio vietose skirtingais būdais, dėl skirtingų priežasčių ir sulaukdamos skirtingų pasekmių stengėsi kaupti, skleisti ar gauti žinias ir informaciją. Ji prasideda faktais apie 3500 metais prieš Kristų Indo slėnyje naudotus rašmenis, apie 3200 metais prieš Kristų Pietų Mesopotamijos miestuose sukaupus molinių lentelių su dantiraštiniais tekstais telkinius bei pirmuosius hieloglifinius įrašus, randamus Egipto civilizacijos kapavietėse, ir baigiasi įrašais apie 2016 m. socialiniame tinkle „Instagram“ pradėtą naudoti grotažymę *Bookstagram*, skirtą dalytis knygų nuotraukomis, ir 2017 m. socialinio tinklo „Twitter“ pranešimų ženklų padidintą limitą nuo 140 iki 280 ženklų. Susidomėjusiems ir norintiems savarankiškai tęsti knygos istorijos studijas skaitytojams bus pagalbūs su konkrečiomis temomis

24 BIEŃKOWSKA, Barbara; CHAMERSKA, Halina. *Books in Poland: Past and Present*. Editors and translators Wojciech Zalewski and Eleanor R. Payne. Wiesbaden: O. Harrassowitz, 1990. VIII, 110 p. ISBN 978344702929.

susieti rekomenduojamos literatūros sąrašai, o suvokti knygos turinį ir efektyviai juo pasinaudoti padės santrumpų ir svarbiausių sąvokų žodynas bei pagalbiniė abėcėliniu-dalykiniu principu sudaryta rodyklė, apimanti ir iliustracijas kaip savarankišką teksto elementą.

Tad galime teigti, kad tarptautinis mokslininkų kolektyvas kartu su Oksfordo universiteto leidykla parengė ir išleido gausiais vaizdais ir geru turiniu pasižymintį leidinį, kurį galime rinktis kaip dovaną, dėti ant kavos stalėlio, siūlyti akademiniam jaunimui kaip įtaigią žinias sisteminančią priemonę ar mokslininkams kaip veikalą, atkreipiantį dėmesį į problemines ir naujas knygos istorijos tyrimų temas.